

Prof. dr hab. inż. Małgorzata Kacprzak
Instytut Inżynierii Środowiska
Wydział Infrastruktury i Środowiska
Politechnika Częstochowska

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Wyciślik-Kupichy

„Zintegrowana ocena ryzyka w przedsięwzięciach mogących znacząco oddziaływać na środowisko”

Promotor prof. dr hab. Kazimierz Lebecki

Recenzowana rozprawa została przygotowana w Głównym Instytucie Górnictwa w dziedzinie nauki techniczne, w dyscyplinie inżynieria środowiska. Przedmiotem recenzji jest szczegółowa ocena, czy rozprawa spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z późn.zm). Wymogiem ww. artykułu jest, aby rozprawa doktorska spełniała następujące warunki: stanowiła oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywała ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także pokazała umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Recenzja została napisana pod kątem sprawdzenia powyższych wymogów Ustawy na podstawie pisma z dnia 02.07. 2018 przesłanego przez Dyrektora GIG-u prof. dr hab. inż. Stanisław Pruska.

1. Celowość podjęcia tematu

Ocena ryzyka jest problemem do niedawna znanym tylko specjalistom od bezpieczeństwa pracy czy też analitykom finansowym. Specyficznym rodzajem ryzyka jest ryzyko środowiskowe które najczęściej kojarzone jest z ryzykiem ekologicznym, z zagrożeniami dla środowiska. Jednak jak słusznie zauważa autorka rozprawy jest to podejście zbyt zawężające. Z tego rodzaju ryzykiem wiążą się również zagrożenia dla ludzi zarówno zdrowotne, jak i majątkowe. Pojawia się tutaj pojęcie efektywności, który łączy aspekt środowiskowy i ekonomiczny organizacji a analiza efektywności wiąże ekonomię przedsiębiorstwa a aspektami środowiskowymi. Jak wiadomo analiza ta służy porównaniu podobnych rozwiązań technologicznych bądź też produktów w celu wyboru najlepszych jakościowo, jednak jednocześnie najbardziej przyjaznych środowisku. Jednocześnie rodzi się pytanie czy w obszarze inżynierii środowiska jako nauki interdyscyplinarnej łączącej technologie i aspekty środowiskowe z prawem i ekonomią możliwe jest prowadzenie takiego zintegrowanego zarządzania ryzykiem.

Stąd też uważam, że podjęcie tematu „zintegrowana ocena ryzyka w przedsięwzięciach mogących znacząco oddziaływać na środowisko” za celowe i ważne przede wszystkim

dlatego że jest to praca łącząca w sobie ocenę ryzyka technologii i jej aspektów ekonomicznych w pewnych określonych warunków środowiskowych. Jest to tym istotniejsze, że procedura zarządzania ryzykiem w polskich firmach nie jest wciąż rozpowszechniona. Jak pisał Harvard Business Review Polska w 2013 roku niemal 18% jednostek reaguje na zagrożenie dopiero w momencie jego powstania.

2. Struktura formalna dysertacji

Recenzowana rozprawa obejmuje 107 stron tekstu, a wraz ze spisem bibliografii i załącznikami 123 strony. Bibliografia obejmuje 110 pozycji zarówno w j. polskim jak i j. angielskim obejmujących swym zakresem tematycznym prezentowaną problematykę. Zasadniczą część pracy stanowią następujące rozdziały: Wstęp, Potrzeba integracji zarządzania ryzykiem – awarie przemysłowe; Integracja różnych aspektów zarządzania ryzykiem; Istniejące metody oceny ryzyka awarii przemysłowej; Ekoefektywne zarządzanie ryzykiem – obszar badawczy. Praca napisana jest dobrym, komunikatywnym językiem, zredagowana bardzo starannie. Do pracy dołączony jest CD-ROM z elektroniczną wersją rozprawy.

3. Krytyczne omówienie zawartości układu i zawartości merytorycznej pracy

W mojej opinii **układ pracy nie jest prawidłowy** jeśli chodzi o prace o charakterze czysto technicznym – generalnie zachowano proporcje pomiędzy poszczególnymi częściami zgodnie z ogólnie przyjętymi standardami, choć ze względu na interdyscyplinarny (łączący aspekty ekonomiczne i techniczne) charakter pracy część literaturowa stanowi większy udział, niż ma to miejsce w przypadku typowych prac technicznych. Brakuje także wydzielonego bardzo ważnego rozdziału – dyskusji uzyskanych wyników z rezultatami uzyskanymi przez innych autorów. Jako dyskusję można częściowo uznać analizę SWOT, jednak niewątpliwie nie zastąpi ona takiej prawdziwej analizy porównawczej własnych wyników, która jest standardem w pracach technicznych.

Jak już zaznaczyłam Doktorantka część literaturową podzieliła na trzy rozdziały: *Potrzeba integracji zarządzania ryzykiem – awarie przemysłowe; Integracja różnych aspektów zarządzania ryzykiem; Istniejące metody oceny ryzyka awarii przemysłowej.*

W rozdziale 2. *Potrzeba integracji zarządzania ryzykiem – awarie przemysłowe* Doktorantka omówiła proces tworzenia procedur zarządzania ryzykiem, przede wszystkim poprzez kolejne akty prawne wydawane na poziomie europejskim. Dotyczy to kolejnych Dyrektyw SEVESO (dyrektyw Rady 96/82/WE dotyczących zarządzania zagrożeniami poważnymi awariami z udziałem substancji niebezpiecznych). Bardzo cenne jest to, że Doktorantka w podrozdziale 2.1 omówiła proces kształtowania oceny oddziaływania na środowisko w prawie polskim. W przypadku niektórych procedur zostały one szczegółowo określone w przepisach wykonawczych do ustawy Prawo Ochrony Środowiska – są to Ocena oddziaływania na środowisko oraz Raport oddziaływania na środowisko. Zwraca ona uwagę na skomplikowanie metod oraz na fakt, że to instrument służący do oceny i jest procedurą przewidującą oraz zapobiegawczą, dotyczącą elementów środowiska. W kolejnym podrozdziale 2.2. omawia pojęcie Ekoefektywności jako połączenia wartości produktu z wpływem na środowisko. Analiza tego wskaźnika nie jest łatwa, co wyraźnie pokazuje Doktorantka. Tłumaczy, że: „... z uwagi na elastyczność i pewną dowolność w definiowaniu wskaźnika ekoefektywności, który w praktyce oblicza się, jako stosunek wskaźnika środowiskowego i wskaźnika ekonomicznego ...”. Zgadzam się z tym stwierdzeniem. Należy

bowiem wybrać wskaźniki które w najlepszy sposób opisują planowaną inwestycję. I teraz nasuwa się pytanie jak je odpowiednio dobrać? Muszą bowiem z jednej strony dobrze odzwierciedlać ekonomiczną stronę technologii czy produktu a z drugiej jego efekt ekologiczny. W obu przypadkach mamy do czynienia z dużą liczbą możliwych mierników (np. w przypadku instalacji emitujących do środowiska może to być rodzaj emisji (CO₂, NO_x, SO_y), ale też ich wielkość, powstające odpady czy też suma opłat i wiele innych). Zgadzam się także z podsumowującym stwierdzeniem Doktorantki, że „...*Uzupełnieniem ww. kryteriów jest ogólna zasada zapewnienia maksimum wiarygodności wyników obliczeń przy danych, jakie są dostępne dla danego źródła...*”

Rozdział 3 dysertacji *Integracja różnych aspektów zarządzania ryzykiem* omawia szczegółowo pojęcie ryzyka i zarządzanie nim w organizacji. Pokazuje jak historycznie ewaluowało to pojęcie, jakie są sposoby jego klasyfikacji. Przybliża pojęcie bezpieczeństwa i jego powiązanie z ryzykiem. Szczegółowo przeanalizowano sposoby zarządzania ryzykiem zwracając przy tym uwagę na mnogość standardów i norm tego dotyczących. Przy czym jako bazową uwzględniono PN-ISO 31000:2012..

Kolejno **rozdział 4** *Istniejące metody oceny ryzyka awarii przemysłowej* zawiera podrozdziały 4.1. Metody wykorzystywane w ocenie ryzyka. 4.2. Analiza skutków i przyczyn błędów - FMEA oraz FMCEA. W podrozdziale 4.1 przedstawiono i opisano wybrane metody oceny ryzyka znajdujące się w normie ISO/IEC 31010 *Risk Management – Risk Assessment Techniques*. Biorąc pod uwagę fakt, iż jak podaje Doktorantka „... w dostępnej literaturze światowej opisane zostały 62 metody oceny ryzyka oraz oceny zagrożeń...” **stanowi to wyzwanie dla analityka chcącego wybrać metodę najbardziej odpowiednią, która najlepiej sprawdzi się dla określonej technologii w danych warunkach środowiska.** W podrozdziale 4.2. Analiza skutków i przyczyn błędów - FMEA oraz FMCEA określono przydatność metody, jej użytkowanie, potrzebne dane wejściowe a także etapy ryzyka (z niezbędnymi obliczeniami), przykładowe szacowanie, dane wyjściowe oraz wady i zalety.

Do tej części rozprawy nie mam uwag. Uważam, że Doktorantka wyczerpująco przedstawiła tematykę rozprawy i omówiła dostępną literaturę przedmiotu.

Rozdział 5 rozprawy - *Ekoefektywne zarządzanie ryzykiem – obszar badawczy to zasadnicza badawcza część rozprawy.* Jako uzasadnienie podjęcia tego tematu Doktorantka wymienia nie tylko konieczność optymalizacji procesów zarządzania w przedsiębiorstwie; ale przede wszystkim fakt iż: „...*nie istnieje Ekoefektywne Zarządzanie Ryzykiem, które obejmowałoby wieloaspektowy proces zarządzania, a dzięki zastosowaniu odpowiedniego narzędzia, które pozwoliłoby połączyć aspekty: presji na środowisko z zarządzaniem ryzykiem wraz z ekonomią organizacji...*”. Zgadzam się z Doktorantką, że istnieje potrzeba opracowania narzędzia, integrującego zarządzanie ryzykiem z wyznaczaniem presji na środowisko łącząc je dodatkowo z kosztem całkowitym. Takie narzędzie może okazać się nie tylko potrzebne ale wręcz niezbędne do optymalnego zarządzania w przedsiębiorstwie.

Hipoteza robocza rozprawy zakładała, że:

„...możliwe jest osiągnięcie przez organizację założonych celów, przy akceptowalnym poziomie ryzyka i dopuszczalnym oddziaływaniu na środowisko z minimalizacją kosztów...”

Przy czym podejście takie łączy dwa wskaźniki (cele cząstkowe): efektywność i wskaźnik poziomu ryzyka.

Bazą analityczną jest Arkusz 1 „Wybór postępowania z ryzykiem w kontekście efektywności”. Proponowany arkusz składa się z 5 części: 1) określenie elementu badanego systemu, 2) część opisowa, 3) część obliczeniowa, 4) wizualizacja przestrzeni P-R-K, 5) wnioski.

W zakres badań zintegrowanych (2. część opisowa) weszło 12 metod oceny ryzyka oraz dowolnych stosowanych/funkcjonujących w organizacji metod szacowania kosztu (np. PV – Pland Value, AC – Actual Cost, EV – Erned Value) i presji na środowisko (np. wielkość emisji CO₂, ilości odpadów wytworzonych na jednostkę gotowego wyrobu, ilości emitowanych specyficznych zanieczyszczeń, np. NO_x, SO₂, CO, Pb, CFC, liczby incydentów środowiskowych (np. przekroczenie ustalonych limitów), liczba awarii środowiskowych (np. nieplanowane uwolnienia), efektywność wykorzystanych materiałów i energii).

Po wykonaniu części obliczeniowej dane zostały zwizualizowane w przestrzeni P-R-K.

Zaproponowana metoda została przetestowana na przykładzie dotyczącym produkcji pozyskiwania energii z podziemnego zgazowania węgla, która to cechuje się wysokim współczynnikiem ryzyka oraz dużą presją na środowisko.

W mojej ocenie opis uzyskanych wyników wymaga jednak uzupełnienia i uporządkowania. Przede wszystkim nie jest jasne jakie 16 działań było przedmiotem analizy. Poza tym każda z tabel powinna zostać ponumerowana i mieć swój opis w tekście. Na stronie 96 nagle pojawia się jakiś opis do Tabeli 2. Podobnie rysunki. Nie można podsumować jednym stwierdzeniem że „...*Graficzna interpretacja badanego przykładu przyniosła interesujące wyniki...*”. Właściwie cała ta część rozdziału *Przykład zastosowania metody Efektywnego zarządzania ryzykiem* powinna zostać przeredagowana powtórnie. Zastanawiające jest także dlaczego Autorka nie zastosowała podziału na podrozdziały.

Dlaczego wartości funkcji decyzyjnej zawierają się w przedziale 0-3. Natomiast na rysunku 7 ten przedział wynosi od 1,2 do 1,8. Proszę o wyjaśnienie.

Pojawiają się także w dwóch miejscach wnioski (str. 97 i str. 101). Rozumiem, że pierwsze dotyczą tylko przykładowego arkusza, a drugie całości omawianego zagadnienia. Wnioski wynikające z analizy arkusza są dla mnie enigmatyczne i niezrozumiałe.

Jako recenzent zdaje sobie sprawę z trudności testowania nowej metody i jej opisu jednak na potrzeby publikacji wyników z doktoratu na pewno powinny one zostać szerzej opisane i uzupełnione o bardziej wyczerpującą dyskusję.

4. Charakterystyka formalna pracy

Praca jest napisana poprawnie z formalnego punktu widzenia. Nie mam istotnych zastrzeżeń redakcyjnych do tekstu, choć Autorka nie uniknęła drobnych potknięć stylistycznych i wielu tzw. literówek, które oczywiście nie obniżają jakości pracy.

5. Ocena dysertacji pod kątem wymogów art. 13 Ustawy

Moim zdaniem praca **stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego**. Doktorantka udowodniła konieczność podjęcia tematu oraz sformułowała cele jakie chciałaby w swej

rozprawie osiągnąć. Sformułowano hipotezę badawczą, którą w trakcie postępu pracy poddano weryfikacji. Rozprawa wykazała **ogólną wiedzę teoretyczną** w zakresie problematyki zarządzania ryzykiem. Doktorantka wykazała także, że **potrafi samodzielnie prowadzić pracę naukową**. Stąd też w moim przekonaniu, przedstawiony do recenzji materiał ma duży potencjał i stanowi wartościową rozprawę naukową.

6. Podsumowanie

Moim zdaniem koncepcja pracy **wpisuje się w dyscyplinę naukową inżynieria środowiska**. Badania naukowe z zakresu inżynierii środowiska mają bowiem charakter interdyscyplinarny, powinny dotyczyć ograniczania negatywnych skutków procesów gospodarczych, przemysłowych oraz urbanizacji dla środowiska przyrodniczego.

Rozprawa doktorska Pani mgr Agnieszki Wyciślik-Kupichy spełnia warunki określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. „O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki” (Dz. U. Nr 65, poz. 595). W tym przekonaniu w oparciu o Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskim i habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora stawiam wniosek skierowany do Rady Naukowej Głównego Instytutu Górnictwa o skierowanie rozprawy mgr Agnieszki Wyciślik-Kupichy do publicznej obrony.

Prof. dr hab. inż. Małgorzata Kacprzak

